

Josef Zumr – gentleman české filosofie

Jan Mervart —

Filosofický ústav AV ČR, v.v.i., Praha

V době, kdy psal Robert Kalivoda své *laudatium*,¹ pracoval již Josef Zumr v Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV. Po čtrnácti letech se tak, tentokrát jako řadový zaměstnanec, vrátil na vědecké pracoviště Akademie věd. Jen těžko se dnesžíváme do dějinnosti minulých situací, a proto jen s obtížemi dokážeme rekonstruovat, nakolik bylo toto angažmá dnešním jubileantem a jeho přáteli slaveno jako malé vítězství nad pozdně normalizačním establishmentem. Ani Robert Kalivoda, ani Josef Zumr však roku 1988 netušili, že politický režim, který je oba v rámci „obnovování pořádku“ odstavil z veřejného vědeckého života, zanedlouho padne. Za podobně bláhové by nejspíš považovali i proroctví předpovídající druhému z nich návrat do přední výkonné funkce Filosofického ústavu.² Nepředbíhejme ovšem. Dříve než zmíníme jubileantovu organizační činnost po roce 1989, je nutno podotknout, že psaní o něm je v této rovině nemyslitelné bez přihlednutí k jeho odbornému zájmu a osobnostnímu rozměru. Jakékoliv akademické funkce, jež Josef Zumr v průběhu předchozích let zastával nebo zastává, jsou totiž od těchto dvou aspektů neoddělitelné a bez jejich zohlednění by byl jeho portrét krajně zploštělý. Na rozdíl od mnoha jiných nespatořoval totiž nikdy v angažmá podobného typu možnost postupu ve vlastní kariéře, ale vždy naopak příležitost, již je třeba využít v zájmu dalšího rozvoje české filosofie a myšlení. Jakkoliv se dvěma posledně jmenovaným oblastem J. Zumr po celý život věnoval, ať již ze systematického či historického hlediska, neopomínal při tom myslet na jejich institucionální zázemí. Velmi dobře si totiž uvědomoval, že bez jeho zajištění v podobě vydávání kritických edic, bez časopi-
secké a knižní produkce, ale i bez personálního rozvoje v oblasti základního výzkumu je úspěšný postup možný jen v omezené podobě.

1 Viz toto číslo *Filosofického časopisu*, s. 268-280.

2 V letech 1968-1969 byl Josef Zumr ve Filosofickém ústavu ČSAV zástupcem ředitele.

Bezprostředně po listopadových událostech roku 1989 se tedy spolu s dalšími začal podílet na rozvoji nového programu české filosofie. Následně převzal nevzděchnou funkci ředitele Filosofického ústavu, kterou vykonával v letech 1990-1992. Do nově vzniklého pracoviště, od něhož se přirozenou cestou oddělil Sociologický ústav (připomeňme, že oba ústavy byly v rámci normalizační vědní politiky roku 1970 sloučeny), pozval znovu ty, kteří museli odejít na počátku sedmdesátých let. Za všechny vzpomeňme jména jako Karel Kosík, Ivan Sviták, Irena Šnebergová, Antonín Mokrejš nebo Ladislav Tondl (Robert Kalivoda zemřel v předvečer těchto změn 6. prosince 1989). Vedle toho pomohl k zaštitění českého komeniologického bádání, když roku 1990 přešlo z Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV do Filosofického ústavu komeniologické oddělení, jež se zaměřuje především na vydávání díla J. A. Komenského. Ve stejném roce byl Filosofický ústav v rámci vnitřní restrukturalizace rozšířen o Archiv Jana Patočky a o Centrum pro teoretická studia, společného pracoviště Univerzity Karlovy v Praze a Akademie věd České republiky. Nově vzniklo oddělení zaměřující se především na překladatelskou činnost. Ediční činnost Filosofického ústavu současně začalo koordinovat nakladatelství Filosofia, jehož ediční rady je dnes J. Zumr předsedou. Filosofický ústav se také tehdy pod vedením Josefa Zumra nevydal cestou radikálního zlomu a plošných čistek, ale pod heslem „nejsme jako oni“ se kontinuálně snažil rozvíjet dosavadní úspěchy v odborném působení ústavu.

V této době J. Zumr obnovil také úsilí z let 1968-1969 (tehdy ho vyvíjel mimo jiné s J. Navrátilem a J. Patočkou) a významnou měrou přispěl ke znovuoživení Ústavu T. G. Masaryka, který byl v závěru první poloviny 50. let zrušen. Ústav restituoval a do vzniku samostatného akademického pracoviště spravoval Masarykovu knihovnu i osobní pozůstalost. Roku 1990 byl J. Zumr zvolen předsedou kuratoria (správní rady) tohoto ústavu, který se dodnes spolupodílí na vydávání spisů T. G. M. a Masarykova sborníku.

Jestliže R. Kalivoda zmiňuje ve svém laudatiu vazby na olomouckou univerzitu, kde se měli oba filosofové na počátku sedmdesátých let habilitovat (rukopis Zumrovy nerealizované habilitace nese název *Novodobé české myšlení a marxismus*), dnešní jubilant se k nim vrátil v první polovině let devadesátých. Od roku 1994 až do první dekády nového milénia působil na katedře filosofie tamější Filosofické fakulty, kterou pomáhal budovat a kde se snažil rozvíjet tradici českého myšlení. Nebylo také náhodou, že to byla právě Olomouc, kde se k desátému výročí Kalivodovy smrti konala mezioborová konference věnovaná tomuto mysliteli a kde vyšel sborník k sedmdesátým narozeninám Květoslava Chvatíka.³

3 Referáty, které zazněly na konferenci o R. Kalivodovi, vyšly tiskem v publikaci *Historicko-filosofické dílo Roberta Kalivody* (Olomouc, Aluze 2000). Sborník věnovaný K. Chvatíkovi byl publiko-

Josef Zumr nikdy nepodléhal vlivu módních metodologických trendů či témat. Jeho vnímání české filosofie není omezeno na filosofii jako přísně akademickou disciplínu, naopak inklinuje k širšímu pojetí zahrnujícímu do ní obecné kulturní dědictví, estetiku a živou uměleckou tvorbu, včetně literatury. Nebývalou šíři jubilatova odborného zájmu dle mého soudu nejlépe odrážejí časopisy, v nichž byl nebo je členem redakční rady. Vedle Filosofického časopisu, na změně jehož zaměření se začal aktivně podílet již na konci roku 1989 (dodnes je zástupcem šéfredaktora), to je surrealistická revue Analogon (již roku 1969 byl členem jeho první redakční rady, kterou vedl Vratislav Effenberger), Estetika, Masarykův sborník a časopis *Perspektiven der Philosophie*. Ani tento výčet však tematickou šíři Zumrova odborného záběru zcela nevyčerpává. Vedle neutuchajícího zájmu o české radikální demokraty, především Agustina Smetanu, estetiku J. F. Herbarta,⁴ O. Hostinského, českou recepci antické filosofie, ideové kořeny Masarykova myšlení, českou avantgardu a surrealismus se v něm jedná i o dvě velké literární lásky: Ladislava Klímu, jehož díla byl J. Zumr vždy neúnavným průkopníkem, a Bohumila Hrabala, s nímž v sedmdesátých letech v libeňské ulici Na Hrázi sousedil.

Po smrti přítele Roberta Kalivody Josef Zumr také publikuje celou řadu studií věnovaných jeho dílu, které zasazuje do širších souvislostí českého strukturalismu a marxismu.⁵ Zdá se mi ostatně, že Zumrova východiska jsou blízká Kalivodovu pojetí českých dějin jakožto emancipace českého národa a lidského individua na společenském, sociálním i estetickém a morálním útlaku; byť do emancipační myšlenkové tradice navíc zařazuje též Herbarta i Masaryka. Není přitom bez zajímavosti, že toto chápání českých dějin se vymezuje jak vůči modernímu nacionalismu či katolickému intelektuálnímu prostředí, tak vůči postmoderní filosofii subverzující obdobně zaměřené emancipační koncepty.

Osobně jsem Josefa Zumra poprvé potkal na konferenci o Karlu Kosíkovi v listopadu 2006. Nebyl jsem tehdy schopen souvislejších slov. Patrně z ostychu, tváří v tvář člověku, jehož odvážné články ze „zlaté éry“ Literárních novin jsem s obdivným zápalem tehdy studoval. Blíže jsem ho poznal vlastně až nedávno, na podzim minulého roku. Od té doby se pravidelně setkáváme a hovoříme nejen o pracovních záležitostech. Moje vidění Josefa Zumra se

ván pod názvem *Pocta Květoslavu Chvatíkovi. Slovo, struktura(lismus), příběh* (Olomouc, Aluze 2000).

V obou olomouckých knihách navíc Josef Zumr publikoval zásadní příspěvky.

4 Viz Zumr, J., *Máme-li kulturu, je naší vlastní Evropa. Herbartismus a česká filosofie*. Praha, Filosofia 1998.

5 Nejnověji ve stati „Kalivodův zápas o marxismus bez pověr a iluzí“, otištěné v mimořádném čísle Filosofického časopisu *Hledání české filosofie*.

vlastně shoduje s vyjádřeními kolegů publikovaných ve Filosofickém časopise před pěti lety při příležitosti jeho osmdesátin. Josef Zumr je především erudovaný filosof s nebyvalou šíří záběru,⁶ který ke svému oboru přistupuje s bytostným osobním zájmem. Nejde mu však o sebe, nýbrž o věc samu, případně o nezištné přispění k její realizaci. Příznačný je v tomto ohledu text jeho poslední narozeninové pozvánky, na níž jsou hosté nabádáni k tomu, aby nepřinášeli dary, ale ušetřenými penězi přispěli na tvorbu pamětní desky Ladislava Klímy. Jsem přesvědčen, že to od oslavence nebylo pouze gesto, ale vyjádření vlastního životního kréda a projev osobitého gentlemanství.

6 Celoživotní úspěšnou vědeckou práci Josefa Zumra a jeho zásluhy o rozvoj pracoviště a vědního oboru ocenil při příležitosti jeho životního jubilea i předseda AV ČR, J. Drahoš, který ho letos v březnu jmenoval emeritním vědeckým pracovníkem Akademie věd České republiky.